

Mineke de Vries

ALS VREDE JE MISSIE IS

Over de psychische gevolgen
van militaire uitzending

BP

ALS VREDE JE MISSIE IS

Als vrede je missie is
Mineke de Vries

isbn 9789461852830 (paperback)
Ook beschikbaar als eBook

2e druk - juni 2020

Vormgeving: Eric Jan van Dorp
Redactie: Andy Arnts
Omslagfoto: Dave de Vaal, ministerie van Defensie

Deze bundel is mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van:
het Veteraneninstituut
Invictus Games Den Haag
Stichting Nationaal Katholiek Thuisfront

Batavia Publishers
www.bataviapublishers.com / info@bataviapublishers.com

Copyright©2020 Batavia Publishers
Copyright©2020 Mineke de Vries

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd in welke vorm dan ook zonder de uitdrukkelijke en schriftelijke toestemming van de uitgever.

MINEKE DE VRIES

ALS VREDE
JE MISSIE IS

Batavia Publishers

Zijn we er al?

*Een dag lopen, zien en voelen,
's nachts onder dekens lig je te woelen.*

*Een gevoel van veiligheid heerst er niet,
alles wat je kunt voelen is verdriet.*

*Lang zal het gaan duren hier, voor het wat wordt.
Alles is kapot, vernield en geheel aan gort.*

*Ik wil werken aan een veilig thuis,
voor jou en ons toekomstig gezin,
waar moet dat heen, deze oorlog, het begin.*

*Straks ben ik er weer, veilig thuis,
maar dan, gaat het door? Dat geruis...*

Robert Ghielen, Tarin Kowt, 2007

Inhoudsopgave

Voorwoord door Martin Elands 11

Inleiding 13

Groen bloed door de aderen – Ron Deelen 29

Ron ging in 1993 als plaatsvervangend pelotonscommandant van een transportbataljon van de landmacht naar Bosnië. Hij raakte daar gewond, schoolde zich om tot maatschappelijk werker en werd in die functie in 2000 wederom naar Bosnië uitgezonden. Hij bleef altijd in actieve dienst en gaat over een paar jaar met pensioen.

Verscholen in het bos – Thuisbasis Veteranen 47

In een begeleid wonen project in Eelde leven vijftien veteranen met de hulp van vijf begeleiders, ook veteraan. Het dagelijkse leven is strak georganiseerd, al komen sommigen hun kamer niet uit. Zowel begeleiders als bewoners spreken over hun missies in Libanon, Bosnië en Irak.

De wetenschappelijke erkenning van trauma – Eric Vermetten 69

Eric, hoogleraar psychotraumatologie, kolonel en psychiater, staat aan de wieg van het wetenschappelijk onderzoek naar trauma, dat hij in de Verenigde Staten begon. Met behulp van onderzoeken is PTSS fysiek zichtbaar en meetbaar geworden in de hersenen.

Je leven geen dag veilig – Junny Brejita 83

Junny, die de dienstplicht op zijn geboorte-eiland Curaçao volbracht, meldde zich bij het Korps Mariniers in Doorn. Hij werd met het mariniersbataljon, dat de eerste was van de wederopbouwmissies in Irak, uitgezonden in 2003. Hij heeft nu een eigen sportschool in Utrecht.

In de schaduw van de missie – Stephanie Hulsman-Schipper 95

Opgeleid bij de luchtmacht werd ze op individuele missie gestuurd voor de economische wederopbouw van Bosnië in 2000, waar ze onder andere werd geconfronteerd met de gevolgen van haar vrouw-zijn. Ze raakte arbeidsongeschikt, heeft steun aan haar hulphond en geeft lezingen over haar ervaringen.

De allerlaatste hoop –

Psychotraumacentrum ARQ Centrum'45 113

Psycholoog Beijka Mensink en psychomotorisch therapeut Bart van Arensbergen – beide ook veteraan – vertellen over de behandelingen in het psychotraumacentrum in Oegstgeest, waar hoogstaande en zeer gespecialiseerde behandeling wordt geboden bij trauma.

Ik was tijdelijk vrijgezel – Esther Ghielen 123

Esther vertelt als partner wat de impact op het gezin is na twee uitzendingen van Peter als brandweerman van de luchtmacht naar Afghanistan in 2007. Toen hij PTSS opliep, leed het hele gezin eronder. Ze kwam er alleen voor te staan.

Maten voor maten – Nuldelijns ondersteuning 141

De nuldelijners – veteranen die hulp bieden aan veteranen – vertellen over het ontstaan van deze vorm van hulp, over de situaties die ze tegenkomen en over hun eigen uitzending: Jos Schoeman over Libanon (1979) en Theo Roeffen over zijn tijd bij de Stoottroepers tijdens de Tweede Wereldoorlog en zijn uitzending naar Nederlands-Indië (1946).

De duisternis van de jungle – Tom van Mierlo 165

Tom werd naar het verre en onbekende Nieuw-Guinea uitgezonden als dienstplichtige voor de landmacht in 1962, het jaar dat Nederland onder internationale druk de kolonie moest opgeven. Hij probeerde zijn angst de baas te worden met fietsen en werd een spreekbuis voor veteranen uit Nederlands-Indië.

Hier is het veilig – Peter van den Berg 183

Peter werd als dienstplichtige voor de landmacht opgeroepen om naar Libanon te gaan in 1980, waar hij een gijzeling meemaakte. Hij raakte in de loop der jaren alles kwijt, zijn geld en zijn huis en werd dakloos. Ten prooi aan gearreweerd van instanties werd zijn fiets zijn beste metgezel.

De angst afschudden – Sander Schouten 199

Sander ging vanuit de marine mee op de eerste fregatten die werden gestuurd bij het uitbreken van de Golfoorlog in 1990. Hij raakte gewond en in zijn zoektocht naar hulp ervoer hij de genezende werking van psychedelische middelen alsook van lichaamswerk. In zijn praktijk behandelt hij mensen met PTSS met lichaamswerk, meditatie en voeding.

Ingezoomd op oorlogsleed – Dave de Vaal 213

Als oorlogsfotograaf deed Dave talloze missies. Hij liep aan tegen het vertekende beeld in de media, werd gepest door collega's en maakte reportages van omgekomen militairen. Arbeidsongeschikt geraakt wacht hij in een langdurig proces op een huis en uitkering.

Je persoonlijke medaille behalen –

Joyce van den Waardenburg 213

Joyce werd uitgezonden met de pantserinfanterie van de landmacht, als chauffeur van een tank, naar Irak in 2004 en in 2006 naar Afghanistan. Jaren na terugkeer bereikte ze een dieptepunt. Ze traint voor haar deelname aan de Invictus Games.

Dankwoord 245

Verklarende woordenlijst 247

Groen bloed door de aderen

Ron Deelen

Het loopt na de lunch langzaam leeg in de kantine van De Basis in Doorn. De Basis, het gebouw waar verschillende instanties voor psychosociale hulpverlening voor veteranen zijn ondergebracht, is ook een ontmoetingsplek, een 'mentale krachtbron' voor militairen. Veteranen van in de tachtig en moeilijk ter been, maar ook jonge mannen en vrouwen blijven na de lunch nog wat hangen voor een praatje met elkaar. Daar ontmoet ik Ron Deelen, die opgewekt koffie gaat halen voor hij van wal steekt met zijn verhaal. Het verhaal van een militair die gewond raakte en zijn carrière als gevolg daarvan een draai moest geven. Hij schoolde zich om tot maatschappelijk werker en zat opeens aan de andere kant van de tafel. Hij ontpopte zich tot hulpverlener in de breedste zin van het woord. Zo verwerkte hij zijn trauma en vond hij nieuwe voldoening. Het veteraneninsigne op zijn colbert weerkaatst de stralen van de zon. De korte mouwen van zijn hemd bedekken net niet helemaal het litteken van zijn kapotgeschoten arm.

Defensie werd hem met de paplepel ingegoten. Zijn vader was militair, wat meteen de sporen trok in Rons jeugd. Hij werd niet alleen opgevoed als 'militairtje', maar vanwege de driejaarlijkse overplaatsingen werd Ron heen en weer gesleept van de ene woonplek naar de andere, van de ene school naar de andere. Dat betekende vier lagere en drie middelbare scholen. 'Op een gegeven moment heb je geen zin meer om weer nieuwe vriendjes te maken. Dan denk je: laat mij maar.' Na een vertraagde schoolloopbaan verliet hij na zes jaar de mavo en werd hij opgeroepen voor militaire dienst. Het was 1982. Net als zijn vader wilde hij beroeps worden, maar vanwege de crisis was dat toen niet mogelijk. Hij werkte daarom een paar jaar als rijinstructeur voor Defensie tot hij officieel werd aangenomen. Na de

Koninklijke Militaire School kon hij beginnen op het Opleidingscentrum Aan- en Afvoertroepen in Tilburg.

De missie

Tien jaar later, Ron was toen 29, werd hij aangewezen om naar Bosnië te gaan als plaatsvervangend pelotonscommandant. Had de communistische president Tito van Joegoslavië de drie deelrepublieken Servië, Kroatië en Bosnië-Herzegovina nog bij elkaar weten te houden, na zijn dood in 1980 liep de situatie geheel uit de hand. De nationalistische Milosevic wilde alle Serviërs verenigen in een zuivere Servische staat, wat een ware genocide tot gevolg had. De Verenigde Naties grepen met toestemming van alle conflictpartijen in met een vredesmissie om militair gezien rust te creëren.

Maar is bij een vredesmissie de vrede tussen de partijen getekend, en komen de militairen voor de wederopbouw, hier werd nog hevig gevochten tussen moslims, Kroaten en Serviërs. ‘We zeiden wel eens tegen elkaar: de jongetjes die hier worden geboren, krijgen geen beschuit met blauwe muisjes maar een Kalashnikov.’

Militairen hielpen met het stabiliseren van de situatie en assisteerden bij het ter plaatse krijgen van hulpgoederen. De vluchtelingenorganisatie UNHCR, verantwoordelijk voor de humanitaire programma's, had de leiding over de transporten en verbindingseenheden. Rons opkomst onder UNPROFOR zou de zesde lichting worden sinds het begin van de operatie in Bosnië (elke twee maanden ging een derde naar huis en kwam er een nieuwe lichting bij). In 1993, het jaar dat hij werd uitgezonden, stelde de VN vanwege het opklaaien van de strijd veilige gebieden (safe-zones) in rond een aantal bedreigde steden en enclaves, waaronder Sarajevo en Srebrenica: gebieden waar burgers veilig zijn en VN-troepen de vrede bewaken. Veel landen deinsden hiervoor terug, maar de Tweede Kamer in Nederland stemde unaniem voor.

In deze vijandige situatie ging Ron desondanks op pad met de blauwe baret van de VN. Vanuit de gedachte van vrede en humanitaire hulp was geen geweld toegestaan, noch bij het beschermen van de bevolking, noch bij het zich een weg banen door checkpoints van strijdende partijen. De militairen waren dan ook slechts lichtbewaarend. Dat zou Ron, en velen met hem, duur betaald komen te staan.

Op vakantie

‘Eerst volg je een training in Ossendrecht om je voor te bereiden: je krijgt algemene informatie over de cultuur, historie en bevolking van het land, maar ook over wat je moet meenemen en er is informatie voor het thuisfront. Daarnaast zijn er lessen over mijnen, roadblocks, je krijgt schietlessen.’

Op 15 augustus 1993 werd Ron uitgezwaaid door zijn trotse ouders, die weliswaar de militaire wereld kenden, maar nog nooit een uitzending hadden meegemaakt. Het was precies een week voordat zijn vader met pensioen ging, dat Ron met een Fokker 27 vanuit Eindhoven vertrok. Later kreeg hij op een filmpje te zien hoe zijn vader zijn koperen baretembleem van de aan- en afvoertroepen aan hem schonk.

‘De sleutelfiguren vertrekken altijd een week eerder om alvast zaken voor te bereiden, de rest van het peloton komt daarna met een burgertoestel van KLM of Martinair vanaf Schiphol.’

Ron was enthousiast, vond het spannend, was onzeker en bang, alles door elkaar. ‘Als militair vond ik het mooi, als mens werd ik steeds stiller.’

Hij kwam in Split aan en na een nacht in een hotel daar – ‘Het leek toch echt vakantie’ – werden ze naar het transport gebracht, waarmee ze naar Centraal Bosnië doorreisden. ‘Met ons vakantiegevoel reden we de bergen over en zagen toen de compleet verwoeste dorpjes, platgebrande huizen, we zagen vluchtelingen verdwaald rondlopen. Pas dan ervaar je dat dat dus oorlog is. Het is een paar uur vliegen, en terwijl Nederland zich druk maakt over de carpoolstrook is de wereld voor ons onherkenbaar geworden.’

In de wagen werd het steeds stiller, de realiteit drong langzaam aan tot iedereen door. Het transport met de tientonnens bewoog zich traag langs de verwoeste dorpjes, slingerend over grintweggetjes door de bergen.

The bloody Dutch

Ze deden veertien uur over de vierhonderd kilometer die ze moesten afleggen tot aan hun logistieke basis in Centraal Bosnië. Voor het kamp stond het gemeentebord van Rons geboorteplaats, Nunspeet. Omdat veel troepen die het 105 Transportbatlajon leverde voor Bos-

nië uit deze plaats kwamen, had de burgemeester het bord geschonken aan de eerste lichter die op pad ging.

In 'Hotel Nunspeet' was de staf van het bataljon gelegerd en het plaatsje Busovaca, even verderop, zou voor Ron de komende zes maanden zijn thuisbasis zijn. Het bataljon reed af en aan tussen diverse plaatsen met medicijnen, eerste hulp artikelen, meel, zonnebloemolie, maandverband, brandstof, kleding en houdbare levensmiddelen. 'Elke keer opnieuw reden we die veertien uur heen en veertien uur terug. Twee weken op, één week rust. Zes dagen per week over slechte wegen door oorlogsgebied, van 's morgens zeven tot 's avonds negen, alleen de zondag was vrij. Als het donker werd, konden we niet verder. De oorlog speelde zich vooral 's nachts af, dan was het te gevaarlijk om door te rijden. Het was maar net waar we waren, waar we sliepen: soms sloegen we langs de kant van de weg ons kamp op, soms sliepen we onder afdakjes of onder ons voertuig.'

Dat het oorlog was, bleek wel toen ze tijdens een konvooi een gewonde jongen meenamen om hem naar het ziekenhuis te brengen. 'Bij een controlepost moesten we de auto opendoen en toen een Servische vrouw de tienjarige gewonde jongen zag, wilde ze hem ter plekke voor onze ogen doodschieten. Ja, en of je nu een hulpkonvooi bent of niet, dan grijp je in. We hebben haar weten weg te duwen.'

De tochten met het peloton gingen dagelijks door zes vuurlinies. Aan de ene kant waren de dorpen waar de moslims woonden, aan de andere kant de Kroaten. Op deze hotspots stonden zwaarbewapende Engelsen, de gebiedsverantwoordelijken, aan wie Rons peloton de komst vooraf meldde en die hen doorlieten. 'De Engelsen vonden die Nederlanders die in hun ongepantserde voertuigen honderden kilometers door oorlogsgebied aflegden maar achterlijk: 'The bloody Dutch' noemden ze ons. Maar wij zetten de muziek van Tour of Duty op en gingen gewoon.' Wel droegen de chauffeurs een scherfvest van dertien kilo, maar vanwege het rijcomfort werd dat regelmatig achterwege gelaten. 'Je zou denken dat mensen blij waren dat je ze spullen kwam brengen, maar niets was minder waar. De bevolking stond zo onder druk dat ze vochten en stalen. Het land was zo verdeeld, zo belast met de geschiedenis, ze gaven elkaar en ons de schuld. Als we de moslims voedsel gaven, waren de Serviërs boos, als we de Serviërs eten gaven, waren de Kroaten boos. Dus was je op weg naar

de verkeerde partij, dan kon je van de ander een steen door je ruit verwachten. Nee, geliefd waren we niet, integendeel, we waren de boosdoeners.’

De lokale bevolking hielp in de loods van waaruit de distributie plaatsvond mee met het inpakken van de goederen, maar maakte ook gebruik van de gelegenheid om andere zaken tussen de spullen te stoppen. ‘Bij aankomst vonden we dan bijvoorbeeld sigaretten, één keer vonden we een complete lichtmast die ze in het binnenland kennelijk nodig hadden.’ Ook bij het uitladen hielp de lokale bevolking weer mee. Ertussendoor liepen de kinderen, zomer en winter op blote voeten, een dun trainingsbroekje aan. Uit de auto’s met afval – grint, plastic en etensresten – haalden ze brood tussen de olie vandaan en aten het op. ‘Die kinderen, dat was het meest aangrijpende van alles.’

Schokkendste op video

Rons peloton bestond uit een kleine dertig chauffeurs en vier kaderleden: beroepsmilitairen die waren aangewezen en jonge dienstplichtige militairen op vrijwillige basis. Die laatsten waren jongens van rond de twintig jaar. ‘Ze denken dat de dood alleen in films voorkomt, maar als ze kinderen vermoord zien worden die de leeftijd van hun broertjes en zusjes thuis hebben, wordt het een ander verhaal.’ Ze waren met zijn allen een stoere club, ‘maar als je samen de eerste kogel hoort, schrik je, je denkt: shit! Bij de tweede denk je: oké dat was hetzelfde als net, en bij de derde ga je een foto en video’s maken van de beschieting. Dat is het overleven dat er insluipt, dat er móet insluipen.’

Rons mannen hadden altijd een videocamera bij zich en met het team filmden ze de belangrijkste, ergste, engste en schokkendste dingen. ‘’s Avonds keek ik het samen met de jongens terug en besprak het met ze. Ik vroeg dan: “Waarom keek jij daar zo bang? Kijk hoe jij er daar bij zit. Waarom?” Zo evalueerden we elke dag wat we gezien hadden. Het bleek een goede manier om de normvervaging en de overmoedigheid te beheersen die er toch langzaam insluipt. We hebben het zo volgehouden, dag in dag uit, dat terugkijken en bespreken.’ Ron voelde de verantwoordelijkheid voor de mannen op zich drukken: ‘Ik had de ouders beloofd dat ik hun jongens weer veilig thuis zou brengen. Heel erin en heel eruit.’

Eén dode, tien gewonden

Al drie maanden reed het transport af en aan sinds Ron er was. En toen ging het mis. Met zo'n tien tientonnars, twintig chauffeurs en twee kaderleden, achteraan een takelwagen en een 'gewondenbak', de ambulance, alle dubbel bemand, waren ze op weg naar het zuidoosten van Kroatië. In plaats van de pelotonscommandant reed Ron deze dag voorop, omdat de radio van de commandant kapot was. De Engelsen hadden zoals gewoonlijk de route langs de zes frontlines vrijgegeven. In het moslimdorpje Trenica, waar normaal gesproken altijd dezelfde oude man vrolijk naar hen zwaaide, viel al op dat hij er niet was. Ze hoorden van twee kanten het schieten van handvuurwapens en ook zwaar kaliber wapens. Toen ze een bocht om kwamen, zagen ze op een kiepauto een grijnzende man staan, een mitrailleur erbovenop. Hij schoot in de bergen aan de andere kant van de weg. Links schoten Moslims, rechts vuurden Kroaten.

Terwijl het konvooi om ijzeren kruizen en boomstammen op de weg probeerde heen te rijden, passeerde het twee stilstaande UNHCR-vrachtwagens. In de eerste lag de Deense chauffeur dood op zijn stuur, doorzeefd met kogels. Ron schreeuwde tegen zijn chauffeur: 'Gas erop en er omheen,' maar een kogel schoot door de voorruit en doorboorde zijn arm. Een tweede volgde, net eronder. Toen hij voorover sloeg van de pijn, scheerde een derde langs zijn hoofd en versplinterde de hoofdsteun. Met een arm die los aan zijn schouder hing, moesten ze nog vijf kilometer verder rijden – intussen probeerde zijn chauffeur Niek met verband het bloeden te stelpen – voor ze een veilige plek vonden om de schade op te nemen: tien gewonden, één dode.

'Naast de dode Deense chauffeur was er een gewonde Deen en negen gewonden van ons.' De videocamera draaide toen de gewonden in de berm werden verzorgd. Ondertussen knalden de schoten en burgers liepen tussen de gewonden door en bedelden om sigaretten. Een Engelse pantserwagen reed terug om daar hulp te bieden en kwam opnieuw in de vuurlinie. Schieten bleek onvermijdelijk, waardoor acht man van de tegenstander werden gedood.

De andere pantserwagen vervoerde Ron en drie andere zwaar-gewonden naar een krakkemikkig ziekenhuisje in het Engelse kamp.

Daar zou de arm worden geamputeerd, wat Rons maat kon voorkomen door een Nederlandse arts ervoor te laten tekenen dat Ron binnen 24 uur in Nederland kon zijn. Met de andere gewonden werd hij naar Sarajevo gebracht. Terwijl ze opstegen, Ron hangend in zijn brancard in het ruim van een Hercules transportvliegtuig, werden ze wederom beschoten. ‘Ik kan me Sarajevo niet anders herinneren dan altijd dat schieten en de doden: vanuit flats aan twee kanten van de weg schoten Servische *snipers* (we noemden het Sniper Alley) op alles wat bewoog.’

Via Split en Soesterberg kwamen ze aan in het Centraal Militair Hospitaal in Utrecht. Ron had slechts drie van de zes maanden volbracht.

Nationale discussie

De beschieting haalde alle kranten en bracht de politieke discussie op gang of het wel verantwoord was om deze humanitaire hulp te verlenen in oorlogsgebied. Ron en de andere gewonden waren de belichaming van een (te) licht bewapende missie. Het was ook voor het eerst geweest dat de UNHCR een coördinerende rol had bij de transportbataljons. Het zou realistischer zijn er een volledig militaire operatie van te maken, met wapens en uniformen, maar dat lag gevoelig. De conclusie was dat alle hulpkonvoeien werden stilgelegd. ‘Het was een onmogelijke keuze, want was dat dan een optie, dat het land in oorlog tonnen aan voedsel moest ontberen?’ De frustratie was groot onder de militairen die wisten wat zich daar afspeelde. Het stoppen van de hulpkonvoeien naar aanleiding van Rons beschieting betekende een keerpunt in de oorlog in Bosnië. Maar het drama van Srebrenica, twee jaar later, zou deze zo beslissende missie van Ron voor altijd gaan overschaduwen.

Gewonde militair in actieve dienst

De maanden na het ongeluk volgden acht operaties. Het gat van tien bij vijftien centimeter moest Ron zelf spoelen met een douchekop, wat hij dramatisch vond, maar de arm was gespaard. Keer op keer overviel hem in het ziekenhuis dezelfde nachtmerrie. ‘Ik zit in een luchtballon die wordt opgeblazen, ik zweef en zweef en zie onder

me het kamp, dat steeds kleiner wordt. Dan opeens is er een kogel, een klap en dan explodeert alles, ook ikzelf. Op dat moment word ik wakker, badend in het zweet.'

Ook het feit dat hij letterlijk in het heetst van de strijd zijn maten had achtergelaten, van de ene dag op de andere de wereld daar verliet, vrat aan hem. Hij had hen in de steek gelaten, maar was zelf ook opeens alleen en geheel op zichzelf aangewezen. Maar nog een andere angst stak de kop op. Als ik zo gewond ben, kan ik dan wel militair blijven? Een blijvend gewonde militair mag namelijk niet meer terugkeren in het uniform. Ron wilde niets liever dan in dienst blijven, want Defensie was zijn leven. 'Bij mij stroomt er groen bloed door de aderen.' Daarbij was Rons persoonlijke opvatting dat juist een gewonde militair van grote waarde kan zijn voor zijn collega's.

Vanwege de ernst van de missie en van zijn verwonding kwamen er vele afgevaardigden van Defensie bij hem aan het bed. Ze werden steeds hoger in rang. Aan alle generaals stelde hij dezelfde vraag: of hij in dienst kon blijven. Ze beloofden van alles, maar kwamen tot niets. Toen Relus ter Beek, de toenmalige minister van Defensie, aan zijn bed stond, stelde Ron wederom dezelfde vraag. De minister zei: 'U blijft militair.' Defensie werd voor het blok gezet, maar Ron had zijn belofte. In februari was hij zodanig opgelapt dat hij zijn lichter kon ophalen in Bosnië, wat een emotioneel weerzien betekende.

Herstel en omslag

In zijn maanden in het Utrechtse Centraal Militair Hospitaal ontmoette hij een medisch maatschappelijk werkster die hem enthousiast maakte voor haar beroep. Ze wist te regelen dat Ron vanuit het ziekenhuis een informatieavond in Culemborg kon bezoeken van de opleiding maatschappelijk werk (nu Hogeschool Utrecht). Vanuit het Militair Revalidatiecentrum in Doorn, waar hij verder revalideerde, meldde hij zich aan. Met zijn mavo moest hij eerst nog een toelatingsexamen doen met vier weken voorbereidingstijd. Hij blufte zich erdoorheen en met zijn laatste operatie net achter de rug startte hij in augustus 1994 met de opleiding tot maatschappelijk werker. Een nieuwe opleiding en een nieuw leven: hij trouwde – inmiddels voor de tweede keer – en kreeg in korte tijd twee kinderen. Zijn zoontje Niek werd vernoemd naar Rons chauffeur, die hem het leven redde.

In het revalidatiecentrum kreeg Ron ook psychologische hulp voor zijn trauma. Er werd een begin gemaakt met de verwerking, het waren zo'n vijf à zes gesprekken. Maar Ron had moeite zichzelf te herpakken en had ook veel last van zijn nachtmerries. Hij voldeed intussen aan alle eisen wat betreft PTSS. 'Ik verzette me tegen alles, wat mijn vermogen om in vrijheid te leven ernstig belemmerde.' Maar in Nederland was PTSS nog mondjesmaat bekend, laat staan dat er goede hulp voor was.

Ron – die overigens nooit de diagnose PTSS kreeg – zocht contact met de Afdeling Individuele Hulpverlening, de voorloper van de MGGZ. 'Na een aantal gesprekken ging het al beter en de nachtmerries namen af. Eerst kreeg ik trouwens de psycholoog die als hulpverlener mee was naar Bosnië en hetzelfde had meegemaakt.' Omdat diens betrokkenheid de hulp lastig maakte, kreeg hij een ander. 'En al heeft Defensie de laatste jaren echt veel verbeterd ten aanzien van militaire oorlogs- en dienstslachtoffers, het kan nog beter. Te veel regeltjes, te weinig op de mensen gericht.'

Later zal hij het als zijn opdracht gaan zien om het welzijn van medewerkers te verbeteren. De start voor de verwerking was wel gemaakt, maar zijn opleiding tot maatschappelijk werker deed de rest: de intervisie- en supervisiegesprekken deden hem goed tijdens de opleiding – en overigens ook later nog, toen hij eenmaal uitvoerend bedrijfsmaatschappelijk werker was. Hij focuste op zijn herstel, stelde nieuwe doelen. 'De studie was mijn doel om verder te komen. Dat heeft me gered. Ik heb geleerd niet meer te reageren zoals toen, maar om toen en nu te scheiden. Ik heb een alternatief weten aan te leren. Ik wilde verder, wilde mijn rouw verwerken, de focus resetten naar de toekomst. Mijn opleiding en mijn sociale netwerk, dat heeft me gered.'

Na zijn studie kon hij direct als maatschappelijk werker aan de slag in Wezep en werd hij bevorderd tot kapitein. Misschien is zijn opleiding op dat moment zijn geluk geweest.

Srebrenica

Nadat in de Verenigde Staten in de jaren tachtig de aandacht voor PTSS opkwam, veranderde zo'n tien jaar later de maatschappij in Nederland ook: er werd meer gesproken over wat je bezighield en

daarmee kwam er ook aandacht voor het praten over psychologische problemen. Het was dan ook in de jaren negentig dat er voor het eerst een Sociaal Medisch Team (SMT) met de eenheden meeging op missie, een team voor de psychologische zorg, dat bestond uit een arts, geestelijk verzorger, maatschappelijk werker en een psycholoog. ‘Het was wennen, maar door de kwetsbaarheid werden mensen ook sterker.’

Ron werkte inmiddels twee jaar met veel plezier als maatschappelijk werker toen ook hij werd opgeroepen om in een SMT mee te gaan. En het was wederom Bosnië. Er was veel gebeurd in de tussentijd: na Rons missie waren de hulpkonvoeien stilgelegd, maar intussen waren ook de Nederlandse militairen, onder de naam Dutchbat, toegevoegd aan de VN-troepenmacht om de safe-zones te bewaken. Een daarvan was Srebrenica, waar een oude accufabriek was ingericht als hoofdkwartier. De omstandigheden daar werden steeds moeilijker: naast de slechte bewapening was er amper nog eten in de enclave, omdat de toevoerroutes door de Serviërs waren afgesneden.

In de zomer van 1995 rukten de Bosnisch-Servische troepen op onder leiding van generaal Mladic, ‘de Slager van de Balkan’, omsingelden de enclave en veroverden de ene na de andere observatiepost. De herhaalde oproepen om luchtsteun aan het VN-hoofdkwartier werden geweigerd. En toen er eindelijk toestemming kwam, hadden de F-16’s, die al urenlang boven het gebied cirkelden, geen brandstof meer. De val van Srebrenica was een feit.

Na onderhandelingen werden de veertig gegijzelde Nederlanders vrijgelaten en mochten zij met de andere Dutchbatters het gebied veilig verlaten. De Bosnische vluchtelingen werden met bussen opgehaald om naar de veilige stad Tuzla in het noorden gebracht te worden. De mannen moesten in aparte bussen, omdat Mladic ze vooraf nog wilde ondervragen. De Dutchbatters, die hielpen met het scheiden van de mannen en de vrouwen, zagen de bussen in verschillende richtingen vertrekken. Naar later zou blijken waren de meer dan 8.000 mannen en jongens op brute wijze vermoord en – bewust in stukken gehakt om identificatie te bemoeilijken – in massagraven gegooid. Ze kregen jaren later een begraafplaats tegenover de oude accufabriek, voor altijd uitkijkend op de plek waar de soldaten zaten

die hun leven moesten verdedigen. Soldaten, van wie velen voor hun leven getraumatiseerd zouden zijn.

De oorlog nam hierna eerst in hevigheid toe, maar in hetzelfde jaar werd een vredesakkoord bereikt. Het internationaal samenwerkingsverband Stabilisation Force (SFOR) – als opvolger van Implementation Force, IFOR – ging zich van 1996 tot 2004 toeleggen op de stabilisatie en wederopbouw van het land. Ook de Nederlandse militairen hielpen bij de aftocht van militairen van de strijdende partijen, de inname van wapens, het ruimen van mijnen en het lokaliseren van oorlogsmisdadigers. Langzaamaan verschoven de taken naar niet-militaire taken: vrij verkeer van personen en de terugkeer van vluchtelingen. Ron ging met de SFOR terug.

Spoken uit het verleden

Het was juni 2000 toen hij na drie maanden opleiding in Seedorf weer in Split landde. Het was op meer fronten niet gemakkelijk om weer in het beladen Bosnië te zijn. Deze missie zou mentaal dan ook veeleisend voor hem worden. ‘Ik werd ter plekke geconfronteerd met het verleden, met mijn vorige uitzending waarin het mis was gegaan in hetzelfde gebied. Ik was er deze keer in een rol om mijn collega’s psychisch te ondersteunen, maar had met meer spoken uit het verleden af te rekenen dan ik me vooraf realiseerde.’

Hij werd geconfronteerd met de massagraven, waarin mensen lagen die ze tijdens zijn vorige missie in leven hadden proberen te houden met hulpgoederen. ‘We haalden lijken uit putten, die ter plaatse uit elkaar vielen.’ De missie van zeven jaar geleden, waar ze gehoopt hadden goed te doen, was geëindigd in dit. ‘En het gekke was dat de nieuwe lichterlijnen militairen met wie ik nu op stap was, geen idee had wat er in mijn vorige missie was gebeurd. Zij keken toen naar Sesamstraat.’ Bovendien zijn dat jongens tussen de 18 en 24 jaar, een leeftijd waarin ze worden ingezet als de zogenaamde ‘gevechtssoldaten’, stelt Ron: ‘Pas na die leeftijd ontwikkelt het geweten zich. Al met al dus niet het kaliber mensen om me met mijn problematiek tussen te begeven.’

In zijn ingewikkelde confrontatie werd Ron wel opgevangen door de aalmoezenier en de psycholoog die mee waren.

Uitgezonden als maatschappelijk werker

Naast zijn confronterende herinneringen was het voor Ron ook nieuw om in de rol van maatschappelijk werker mee te gaan. 'Je bent bezig met persoonlijke problematiek van mensen, maar begeleidt ook de eenheid in zijn geheel in moeilijke zaken.' Hij werkte er zelfstandig binnen het SMT, waar ieder zijn eigen taken had, maar er was wekelijks overleg over de militairen. 'Als maatschappelijk werker doe je de slecht nieuws gesprekken, bijvoorbeeld als er thuis iets is, of je seint een maatschappelijk werker thuis in als er iets met de militair is. Maar ook de zorg rond overleden collega's hoort daarbij: je maakt het contact met Nederland, je regelt de vluchten, je vangt de eenheid op. Maar daarnaast grijp je in bij arbeidsconflicten en ben je altijd de eerste opvang bij incidenten. Hoewel je positie misschien een andere is, ga je wel helemaal op in de eenheid. Formeel wacht je tot mensen naar je toe komen, maar je kunt ook iemand aanspreken om het contact te maken als je vindt dat diegene wel eens hulp kan gebruiken. Het is makkelijk om terloops een praatje te maken tijdens de koffie, tijdens het eten.'

Ze kregen te maken met de effecten van de oorlog, het leeghalen van massagraven en het ruimen van mijnenvelden. 'Je maakt als eenheid gruwelijke dingen mee, het is de kunst daar zo goed mogelijk met zijn allen doorheen te komen.' Zo denkt Ron nog geregeld terug aan het moment dat ze de bewoners tegenover hun basis opeens met een laken zagen lopen met iets erin. 'Het bleek een afgehakt hoofd te zijn, waarmee eerst stempels werden gezet op een veroverde Moslimvlag om het daarna op een spies in de tuin te zetten. Je moet zo'n beeld maar weer uit je hoofd zien te krijgen.'

Maar ook mensen die individueel bedreigingen of ongelukken meemaakten, kwamen bij Ron terecht. 'En wat gebeurt er met iemand die tijdens het schieten zijn maat gewond ziet raken, hem opgevist ziet worden door een helikopter en zelf tegelijkertijd onverminderd door moet in het gevecht? Het is cruciaal hoe zo iemand wordt opgevangen.'

Samen slapen, eten, vechten

'Het zijn gruwelen waarmee je samen te maken krijgt, maar je moet ook je ogen niet sluiten voor wat zich daarnaast binnen de een-

heid afspeelt.' Het is altijd de kameraadschap waarover je hoort – en natuurlijk is die er ook – maar daartegenover staat dat er ook veel onderlinge conflicten zijn. 'Dat is zo logisch. Je slaapt samen, je eet met elkaar, je bent constant samen in een groep. Je zit op elkaars lip. Dat levert altijd problemen op. En er ontslaan relaties, er is jaloezie, mensen worden dronken – tijdens UNPROFOR van 1992-1995 was het drinken van alcohol toegestaan met de zogenaamde '2-can rule', maar stiekem werd er soms meer gedronken – er gebeuren ongelukken, oude trauma's komen boven, mensen missen hun familie. Je maakt samen van alles mee, maar er zijn ook gewoon de irritaties van bovenop elkaar zitten.' Er zijn zodoende allerlei redenen die aanleiding geven tot de noodzaak van geestelijke hulp, het hoeft dus niet direct met de uitzending te maken te hebben. 'Iedereen heeft zijn eigen manier van reageren, de een gaat janken, de ander wordt boos. De een reageert heel heftig op iets simpels, de ander verblijft of verbloost niet bij de vreselijkste dingen.'

Met het team wordt gekeken of de problemen ter plekke zijn op te lossen, of iemand daar behandeld kan worden. 'Kan iemand met zo'n zes gesprekken die we kunnen bieden, het weer aan om te blijven? We richten op de inzetbaarheid ter plaatse. Lukt dat niet, dan kijken we of die persoon eventueel (tijdelijk) wat minder kan worden ingezet, anders kan worden ingezet of in het ergste geval naar huis moet.' Het team weegt af of het probleem te hanteren is, bepaalt hoeveel kracht er is. Het kan dus om disfunctioneren gaan of om sociale problematiek. Bij dat laatste is er een indicatie om te behandelen.

'Je kunt niet zeggen waar iemand PTSS van krijgt. Van een traumatische gebeurtenis of van zes maanden oploskoffie drinken, of van het plintje onder de douche dat te klein is. Van die dingen kunnen mensen flippen, zo leerde ik van mijn eerste regiohoofd bij de Maatschappelijke Dienst Defensie. Het is daarbij de druk van een grote groep bij elkaar, daar gebeuren gekke dingen. Naast de kameraadschap is het een heel onnatuurlijke situatie waar de een wel tegen kan en de ander niet. Als je relatie net is uitgegaan, kun je ook niet veel hebben. Het kan een optelsom zijn, waardoor het mis gaat.'

Je moet vooral niet onderschatten wat de impact is van altijd onder spanning staan, aldus Ron. 'En daarbij het machteloze gevoel: je bent slechts een hulpkonvooi en als je vrouwen verkracht of ver-

moord ziet worden, kun je dus niks doen. Naast de constante spanning wordt ook de machteloosheid onderschat, je kunt jezelf niet verdedigen, maar je kunt ook de mensen daar niet beschermen. Dat is een vreselijk gevoel.' Tussen alle spanningen en incidenten moet je als maatschappelijk werker de groepsbinding in de gaten houden. 'Aandacht voor elkaar hebben en maar hopen dat het goed gaat.'

Gebroken

Toen Ron terugkwam van deze missie knapte zijn huwelijk, dat eindigde in een vechtscheiding. Jaren volgden van rechtszaken, gevecht om de kinderen, verwijten over stalking en seksueel grensoverschrijdend gedrag. De betrokkenheid vanuit Jeugdzorg en De Raad voor de Kinderbescherming leidde tot vijf jaar ondertoezichtstelling van de kinderen, wat uiteindelijk niets opleverde. Zijn confrontatie in Bosnië gecombineerd met deze persoonlijke crisis betekende een hel voor Ron. Een hel die er bovendien op neerkwam dat hij zijn kinderen sindsdien niet meer heeft gezien. Op het bureau van een collega, die nadien met zijn ex is getrouwd, ziet hij de foto's van zijn eigen kinderen en kan zo toekijken hoe ze opgroeien.

De stress ging niet uit zijn lijf, hij was bang de controle te verliezen, terwijl aan alle kanten alles uit zijn handen glipte. Toen hij vanwege een galblaasaanval de ambulance in moest, weigerde hij mee te gaan. Vastbinden betekende het overzicht verliezen, niet weggkunnen. 'Rationeel denken heeft in zo'n geval geen nut meer. Een traumatische gebeurtenis conditioneert je sneller dan je denkt.'

Twee jaar na zijn uitzending kwam het breekpunt voor Ron. Het was kerst en hij zag geen andere uitweg meer dan zichzelf van het leven te beroven. Hij liet drie treinen langsgaan en is toen voor zijn kinderen toch maar weer huiswaarts gegaan.

'Het had naar mijn idee alles te maken met de uitzending van 1993.' Hij had twaalf jaar rechtszaken en gevechten gevoerd om zijn kinderen te zien, tevergeefs. 'Achteraf denk ik dat ik meer hulp had kunnen krijgen, maar ook meer had kunnen vragen. Defensie doet wel degelijk haar best, maar soms lijkt het of er onvoldoende aandacht is voor de bredere context van de verwonding. Ze weten niet goed om te gaan met de militair in actieve dienst met een krasje. Je moet passen in een sjabloon, maar zo zwart wit is het niet. Defensie

kan verbeteren waar het gaat om maatwerk maken en het inzetten van kwaliteiten.’

Hulpverlening in de breedste zin

Er volgde een lang traject van rouw en verwerking. Ron trouwde een aantal jaren na zijn scheiding met zijn huidige vrouw, die zijn steun en toeverlaat werd en nog altijd is. Met haar kan hij het leven weer leven, ondanks het intense gemis van zijn kinderen. Hij werkte op de Harskamp bij Maatschappelijke Dienst Defensie toen hij in 2003 werd opgeroepen voor een derde missie naar Irak, maar dat was hem teveel. ‘Ik zat midden in de rechtszaken om de kinderen en ik gaf aan dat ik dat echt niet wilde. Je kunt een rapport laten opmaken dat je sociaal, psychisch of medische oorzaken hebt om niet te gaan. Dat heb ik gedaan en gelukkig is dat goedgekeurd.’ Wel ging hij vijf jaar later met zijn vrouw en ouders terug naar Bosnië. ‘Het heeft bij mijn verwerking geholpen en het was ook goed om het met mijn naasten te kunnen delen. Toen Defensie een deel van de reis bleek te vergoeden, zei mijn moeder: “Nou Ron, je kunt veel zeggen, maar ze doen dus toch iets voor je.”’

Na een aantal jaren ruilde Ron de individuele casuïstiek in voor een baan in de personeelszorg en probeerde vanuit deze functie verbeteringen aan te brengen in hoe de organisatie kan zorgen voor haar personeel. Het was ook mentaal geen eenvoudige baan, want hij was onder andere verantwoordelijk voor het overdragen van doden en gewonden aan hun familie. ‘Een overledene heeft een enorme impact op de hele krijgsmacht.’ Ron regelde het vervoer en de kisten en had de coördinatie tussen de hulpverlening en de familie. ‘Als ze met luchttransporten terug naar Nederland komen, moeten de lichamen worden vervoerd in een loden kist die in de houten kist geplaatst wordt, dat betekent een grotere kist en dus ook weer een grotere lijk-wagen.’

Ron stond erbij als de kist aankwam in Eindhoven en deed de eerste inspectie: zijn de papieren in orde, zijn de persoonlijke bezittingen aanwezig, is de kist goed dicht. ‘In de ergste gevallen, als iemand niet meer toonbaar was, boden we de nabestaanden bijvoorbeeld een vingerafdruk in klei aan, een gebaar naar de familie.’

Daarna zette Ron zich als Hoofd Thuisfrontzaken in voor het

thuisfront. ‘Het is belangrijk dat het thuisfront meer aandacht krijgt. De thuisblijvers zijn een wezenlijk onderdeel van onze organisatie.’ Ron initieerde een extra dag voor het thuisfront (we@home), liet een medaille maken voor kinderen van uitgezonden militairen en ontwikkelde de inmiddels bekende anjer, die de militair kan uitreiken aan diegene thuis die hem tijdens de missie het meest tot steun is geweest. De anjer wordt tegelijk met de medaille van de missie uitgereikt.

Inmiddels was Ron uitgegroeid tot een allround hulpverlener, die vele facetten van zorg binnen Defensie had meegemaakt. Momenteel is hij beleidsadviseur veteranenzaken en vanaf 2020 kan hij zijn carrière afsluiten als case coördinator.

De laatste pagina

Hoewel hij zwaargewond raakte, is Ron een van de weinigen die als militair kon blijven dienen. Maar hij heeft het wel als een strijd ervaren en is zijn gehele militaire carrière bang geweest dat hij er alsnog uit zou moeten. ‘Elk jaar opnieuw al de spanning voor de sporttest. Elk jaar opnieuw uitleggen dat opdrukken met mijn arm onmogelijk was. Altijd weer de strijd om het vinkje.’

Pas toen hij recent gebruik maakte van de regeling om met zestig jaar de dienst te verlaten, pas toen dat rond was, durfde hij met zijn verhaal naar buiten te komen. ‘Toen konden ze me echt niet meer ontslaan.’

De cirkel leek eindelijk rond toen hij in juli 2019 na keuring officieel werd geregistreerd als Militair Oorlogs- en dienstslachtoffer. Het was precies 26 jaar na zijn verwonding. En dat terwijl hij in 1993 het ‘Draaginsigne Gewonden’ al uitgereikt had gekregen.

Nog een paar jaar en dan zit zijn tijd bij Defensie erop. Er wachten hem een nieuwe tijd en nieuwe kansen. Zijn zoon, die hij zestien jaar niet heeft gezien, heeft contact met hem opgenomen. Bovendien is deze net vader geworden. Ron is emotioneel als hij de woorden uitspreekt: ‘Ik ben opa geworden.’ Hij is intens gelukkig met het contact, ook al weet hij dat de tussenliggende jaren nooit meer zijn in te halen. Met die rouw moet hij leven. En daarnaast met de onzekerheid of zijn dochter – die drie was toen hij afscheid van haar nam – ooit de weg naar hem kan terugvinden.

Na zijn ongeluk vond Ron zingeving in het helpen en ondersteunen van anderen. Hij zag velen voor korte en langere tijd gebukt gaan onder allerlei problemen, waaronder PTSS. ‘Voor iedereen die een vorm van PTSS ontwikkelt, militair of niet, gaat het erom dat je tools ziet te ontwikkelen om ermee om te gaan, om de triggers die de emotie weer oproepen te herkennen en om te zetten. De een lukt het wel, de ander niet. Waar dat aan ligt? Aan je genen, aan wat je eerder hebt meegemaakt, aan je jeugd, aan je persoonlijkheid, je sociale omgeving. Ieder mens is zo anders, je kunt er geen meetlat langs leggen.’

Het litteken op zijn arm is zichtbaar, maar dat op zijn ziel niet. Een van zijn ‘tools’ om daarmee om te gaan was het van zich afschrijven van zijn ervaringen in een boek. De laatste bladzijde kan nu worden omgeslagen, dit boek mag dicht.